

**ANAYASAL DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞININ SOSYO-EKONOMİK TEMELLERİ VE
ANAYASAL DEVLETTE TOPLUMSAL AZINLIKLAR**Mustafa ÇAPA¹¹Altınbaş Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, İstanbul
mustafa.capa@altinbas.edu.tr**Özet**

Geleneksel toplumlarda insanlar cemaatler halinde yaşamaktaydılar. Sıradan bir fert neredeyse bütün sosyal ilişkilerini bulunduğu cemaat içerisinde gerçekleştiriyordu: Ekonomik, hukuki, dini, ailevi ilişkiler vs. Siyasi ilişkilerine onun yerine bakan kabile liderleri, feodal beyler, ayanlar vs. vardı. Bir ülkenin toprakları içerisindeki cemaatlerin o ülkenin yönetimine siyasi bağımlılığı söz konusuydu belki ama, hukuki ve dini yönden bağımsız oldukları söylenebilirdi. Hatta çoğu kez ekonomik açıdan da kendi kendine yeten kapalı bir sistemleri vardı ve siyasi yönden bağlı oldukları devlete kârlarından sadece vergi vermekle yükümlüydüler. Ne ekip biçtikleri, elde ettikleri kârı nereye harcadıkları kendilerini ilgilendirirdi. Yeter ki düzenli olarak vergilerini versinlerdi. Böyle parçalı bir sosyal yapıda, büyük ölçüde özerkliği haiz cemaatlerin fertleri homojen bir görünüm arz ediyordu. Dolayısıyla bir cemaate mensup bir ferdin, kendini yabancı, azınlık hissetmesi söz konusu değildi.

Modern dönemde, eskiden küçük insan gruplarını bir arada tutan geleneksel bağların erimesiyle ulus kavramının ön plana çıktığına şahit oluyoruz. Artık insanlar belli bir kara parçası üzerinde ulus devlet çatısı altında yaşamaktadırlar. Dolayısıyla geleneksel bağların yerine artık "ulus" insanları bir arada tutan tutkal vazifesi görmektedir. Artık merkezî ulus devlet içinde, cemaatler özerk hukuki statülerini kaybetmişlerdir. Yasama organı tektir ve yasama faaliyeti bütün ülke topraklarında geçerli olacak şekilde icra edilmektedir; keza ulus devletin mahkemeleri de tek tiptir, yani meclisin yaptığı yasalarla bağımlıdır. Artık cemaatlerin kendine has mahkemeleri yoktur, uyumsuzlukların çözümü cemaatin kendi içinde hallettiği bir faaliyet değil, ulus devletin organları vasıtasıyla resmiyete kavuşturduğu bir süreçtir. Dolayısıyla burada farklı kültürden, etnik kökenden, dinden insanların ulus devlet yapısı içinde tek bir hukuk sistemine bağlı olarak yaşamak zorunda olduklarını görüyoruz. Eğer hukuku, bir yönden, insanların hak ve özgürlüklerini, yaşam tarzlarını güvence altına alan bir kurum olarak tanımlarsak, bir ulus devlette azınlıkta kalanların yasama organında çoğunluğu oluşturmadıkça ya da meclisteki diğer grupları ikna etmedikçe, kendilerine has özelliklerinin üzerine hukuki bir çatı çatmaları mümkün olmaz. Dolayısıyla burada yasama faaliyeti azınlıkların haklarını ve özgürlüklerini korumak açısından yetersiz kalmaktadır. İşte bu nedenle, ulus devlette çoğunluğa karşı azlıkları korumak, devletin iktidarını sınırlandırmak için, yasama organını kendisine aykırı şekilde kanun yapamayacağı bir anayasa ile bağlama gereği duyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anayasal Devlet, Azınlık, Cemaat, Ulus**SOCIO-ECONOMIC FOUNDATIONS OF THE EMERGENCE OF THE CONSTITUTIONAL
STATE AND SOCIAL MINORITIES IN THE CONSTITUTIONAL STATE****Abstract**

In traditional societies, people live in communities. An ordinary individual was performing in the community where he had almost all social relations such as economic, legal, religious, family relations etc. There

were tribal leaders, feudal bears, verses, etc., who look at political relations instead. The congregations in the territories of an country might have said that they were politically addicted to the rule of that country, but they could have said that they were independent of the legal and religious direction. In fact, they often had a self-contained closed system, often economically, and were only obliged to pay taxes on their political profits from the state they were affiliated with. What team members were interested in was that they were paying for the profit they had earned as long as they had paid their taxes regularly. In such a fragmented social structure, the members of the congregations with a large degree of autonomy had a homogeneous appearance. Therefore, it was not possible for a member of a congregation to feel a foreign or minority.

In the modern era, we are witnessing that the concept of the nation has come to the forefront of the traditional bonds that formerly held small groups of people together. Now people live on a particular piece of land under the roof of a nation state. Hence, instead of traditional ties, the "nation" now sees the glue holding people together. Now, within the central nation-state, congregations have lost their autonomous legal status. The legislature is regulated and legislative action is carried out on all the territories of the country; also the courts of the nation-state are one-sided, in other words, they are subject to the laws of the parliament. There is no longer the courts of their own, the solution of the disputes is a process that the community has settled through the organs of the nation state, not an activity that the community has taken care of itself. Therefore, we see here that people from different cultures, ethnic origins and ethnicities have to live under a single legal system within the nation-state structure. If law is defined as an institution that secures rights and freedoms of people and lifestyles from one side, it is not possible for legal status to overlie their particular characteristics unless minorities in a nation state constitute a majority in the legislature or convince other groups in the parliament. Hence, legislative action here is insufficient to protect the rights and freedoms of minorities. For this reason, it has been heard that in order to protect the minorities against the majority in the nation state and to limit the power of the state, the legislative organ must be bound by a constitution which parliament can not make law against it.

Keywords: Constitutional State, Minority, Community, Nation

1. KAVRAMIN TARİHSEL SÜRECİ

Sisteme ilişkin sorunları insandan soyutlayarak çözüme kavuşturamayız. İdealar dünyasında tasarladığımız bir sistemi, topluluğa giydiremeyiz. Evvela toplumun yapısını analiz edip ona uygun sistemi kurmamız gerekir. Fakat tabii ki sistem, sadece toplumun yapısını yansıtan duvarda asılı duran bir ayna da değildir. Düşündüğümüz sistemle toplumda birtakım değişiklikler yapmayı da amaçlayabiliriz. Bu yönüyle sistem etkin bir varlık sergiler aynı zamanda. Ancak sistemin ne kadar etkin ne kadar edilgen olması gerektiği hususu iyi ayarlanmalıdır. Sistemde yapılacak bir değişiklikle toplumun daha iyiye gideceği düşünülüyor olabilir. Fakat eğer toplum, bu değişikliğe henüz hazır değilse sonuç, faydadan çok zarar getirebilir.¹

1 "Hukuk ahlaktan doğmakla beraber, hukukun ahlak doğurduğu durumlar da vardır. Bütün devrimci hukuk sistemleri bu prensipten hareket eder. Bazı davranış tarzlarının örf ve adet haline gelmesi, onların uzun zaman toplum için uygulanışından ileri gelmektedir. O halde kanun yoluyla bazı şeylerin uygulanışını temin edersiniz, zamanla bu uygulamalar birer örf haline gelir. Başka ülkelerden hukuk sistemi olarak uygulayanların veya mevcut sistemden çok farklı kaideler getirenlerin dayandığı başlıca savunma noktalarından biri de budur. Savunma noktası diyoruz, çünkü ideal olan durum, ülkenin hukuk anlayışıyla kanun ve nizamların uzlaşmasıdır. Kanun koyucular bu uzlaşmayı şu veya bu şekilde sağlamak zorundadırlar. Bazı batılı devletler sömürge ülkelere kendi kanun sistemlerini yerleştirmeye kalktıkları zaman, insanların hukuk anlayışları ile idarecilerin kanunları şiddetli bir çatışmaya girmiş, neticede hem hukuk hem de ahlak zarar görmüştür. Mesela Madagaskar'ın putperest halkı

Toplumunu da insandan bağımsız olarak ele alamayız. Evet, toplum sadece bir yerde bulunan bireylerin toplamından ibaret değildir, bundan daha fazlasıdır. Çünkü birey bir toplum içerisinde doğduğu andan itibaren onun etkisi altındadır. İnsan her ne kadar öncelikle aile kabında yoğuruluyor olsa da, anne-baba içlerinde bulunduğu toplumun özelliklerini büyük ölçüde taşıdıklarından, sonuçta toplumun yapısı biraz kırılmaya uğrayarak bebeğe (bireye) nüfuz eder². Ağaç yaşken eğildiğinden de insan; bebeklik, çocukluk, ilk gençlik yıllarında hayatının geri kalanında davranışlarına yön verecek mizacını büyük ölçüde tamamlar. Çok büyük ihtimalle de ailesinin, içinde bulunduğu toplumun, coğrafyanın değerlerini “benimseyerek” bir hayat boyu bu değerleri -dallarını belki ama köklerini asla- sorgulamaksızın ömrünü tüketir. Bunun olumlu gibi gözükken yanı şudur: İnsan böylelikle kendini asla içinde bulunduğu topluma yabancılaşmış hissetmez, toplumla bir çatışmaya girmez, nevrotik olmaz, aidiyet sorunu yaşamaz. Olumsuz yanları ise: İnsan insanlığından çıkabilir ve biz bazı şeylerin insanın doğasına aykırı olduğunu söyleyebilirsek, her ne kadar toplumla çatışma yaşamama bakımından nevrotik olmasa da insan, kendi doğasını tahrip ettiğinden nevrozu derinlerinde yaşar. Bir diğer olumsuz yan da: eğer insan yozlaşmış bir toplumun değerlerini normal kabul ediyorsa, o toplumda büyük ihtimalle azınlığın zararına rağmen çoğunluğun faydası güdüliyordur. Halbuki azınlık da çoğunluğa katılsaydı ve herkes tek tip olsaydı sorunlar kökünden çözülmüş olacaktı, değil mi? Azınlık ne diye kendini azınlık olmaya mahkûm edip toplumun “ortak” değerlerine karşı çıkıyor ki? Onların da bu kervana katılmalarının yolu açık! Kimse onları azınlık olmaya zorlamıyor, kendi kendilerine zulmediyorlar! Fakat işte yozlaşmış bir toplum, her zaman haksızlığa uğrayan bir azınlığa ihtiyaç duyar. Böyle bir toplumda, yozlaşmanın asıl sebeplerinden biri büyük ihtimalle ekonomiktir. Ancak bu ekonomik unsur, genelde ideolojik örtülere bürünür. Mesela Amerika’da göçmenlere karşı beyaz Amerikalının üstünlüğü savunuluyorsa, bunun nedeni aslında beyaz Amerikalı’nın gerçekten kendini diğer ırkın insanlarından üstün görmesi (ırkçılık) değil de, göçmenlerin ucuz işgücü sayılıp Amerika’nın “yerli”sini işsiz bırakma potansiyelidir (Giddens, 2000). Böylelikle altta yatan ekonomik sebep, ırkçılık örtüsünde ayyuka çıkmış olur.

Sonuç olarak bu makalede de makalenin konusu “anayasal devlet”i irdelerken mevzu bahis kavramın; -sadece hangi hukuki/sistemsel parçaları içerdiğini açıklamakla yetinilmeyip- tarihî, sosyolojik, sosyal psikolojik, ekonomik ve siyasal arka planına da değinilecektir. Ki böylelikle toplumsal yapı ile sistem arasındaki bağ kurulabilsin.

1.1 Geleneksel Toplumsal-Cemaatler

Anayasal devlet kavramı bir ihtiyaçtan doğmuştur. O halde, meseleye bu ilk cümlem ile başladığımda anayasal devlet kavramının bir ilerleme sonucu değil de, bir olumsuzluğu gidermek amacıyla ortaya atıldığını savunmuş oluyorum. Önceden anayasal devlete ihtiyacımız yokken, değişen koşullar altında birtakım ihtiyaçları karşılamak üzere devletin anayasal olması gerektiği kanaatine varmışız. O halde, önceki koşullarla sonraki koşulların arasındaki fark neydi de, biz anayasal devlete muhtaç hale geldik?

arasına Hristiyan hukuku girdiği zaman, ahlakın kaynağı olan ecdad otoritesi yıkılmış ve artık bu otoriteye uymayan halk arasında temizlik adedleri ortadan kalkmıştır. Burma’ya İngiliz hukuku girince de suçların şiddetle arttığı, insanların kanunda birtakım boşluklar bularak sahtekarlık yapmak üzere hukuk tahsiline çok rağbet ettikleri görülmüştür (Güngör, Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, s.120-121).”

2 “Toplumun yapısı ve toplumsal yapı içinde bireyin işlevi, toplumsal öz yapının içeriğini belirleyecek şeyler olarak düşünülebilir. Aile bu işlevi iki şekilde yerine getirir: 1. Anne-babanın öz yapısının büyüyen çocuğun öz yapısının biçimlenmesine etkisi aracılığıyla. Anne-babaların çoğunun öz yapısı, toplumsal öz yapının temel çizgilerini bu yolla çocuğa iletir. 2. Anne-babaların öz yapısına ek olarak, bir kültürde geçerli olan çocuk eğitimi yöntemleri de çocuğun öz yapısının toplumca istenilen yönde biçimlendirilmesi işlevine sahiptir (Fromm, Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum, s. 90).”

Geleneksel toplumlarda insanlar cemaatler halinde yaşamaktaydılar. Sıradan bir fert neredeyse bütün sosyal ilişkilerini bulunduğu cemaat içerisinde gerçekleştiriyordu: Ekonomik, hukuki, dini, ailevi ilişkiler vs. Siyasi ilişkilerine onun yerine bakan kabile liderleri, feodal beyler, ayanlar vs. vardı. Bir ülkenin toprakları içerisindeki cemaatlerin o ülkenin yönetimine siyasi bağımlılığı söz konusuydu belki ama, hukuki ve dini yönden bağımsız oldukları söylenebilirdi. Hatta çoğu kez ekonomik açıdan da kendi kendine yeten kapalı bir sistemleri vardı ve siyasi yönden bağlı oldukları devlete kârlarından sadece vergi vermekle yükümlüydüler. Ne ekip biçtikleri, elde ettikleri kârı nereye harcadıkları kendilerini ilgilendirirdi. Yeter ki düzenli olarak vergilerini versinlerdi. Böyle parçalı bir sosyal yapıda, büyük ölçüde özerkliği haiz cemaatlerin fertleri homojen bir görünüm arz ediyordu. Dolayısıyla bir cemaate mensup bir ferdin, kendini yabancı, azınlık hissetmesi söz konusu değildi. Eğer Spinoza gibi hissetmeye başlarsa, bunun sonucunda cemaatsiz kalma yaptırımına maruz kalabilirdi.

Avamı kendi döneminin anlayışının kısılcığında kalan ve bunu aşamayan olarak tanımlarsak, her filozofun bir miktar avam olduğunu söyleyebiliriz. Her alim su gibidir, bulunduğu çağın kabının şeklini alır, derler. Evet, Spinoza bulunduğu cemaati aşan bir filozoftu ve bu aşmışlığını kendine saklamayıp dillendirince cemaatinde barınma noktasında sıkıntılar yaşadı. Elbette bu yaşadıkları onu, geleneksel yapıların çözülerek daha büyük bir yapı içerisinde insanların daha özgür olacakları düşüncesine savuracaktı (Akal, 2004).

Erich Fromm Burckhardt'a atıf yaparak orta çağda insanların pek şöhret, görünür olma gibi heveslerinin bulunmadığını söylüyor. Peki, neden sonra şöhret olma arzusu insanın sanki doğal ihtiyaçlarından biriymiş haline geldi? Bu arzu, geleneksel toplumun çözülmesinden günümüze doğru gelindikçe şiddetlenerek artmakta. Herkes kendini ifşa etmenin peşinde: An itibarıyla nerede olduğunu, ne yediğini, kimlerle bulunduğunu, ne satın aldığını... Nedenini Erich Fromm'un veciz sözleriyle aktarıyoruz: "Düşmansı bir dünyada soyutlanmış bir bireyin konumundan kaynaklanan ve içten içe yaşayan güvensizlik duygusu Burckhardt'ın işaret ettiği üzere, ortaçağ toplum yapısının insanında bulunmayan, en azından aynı yoğunlukta bulunmayan ama Rönesans toplumu bireyinin belirleyici özelliği olan kişilik özelliğinin kaynağının açıklamaktadır: Bu özelliğin kökleri, kişideki tutkulu ve şiddetli üne kavuşma isteğinde yatmaktadır. Eğer yaşamın anlamı kuşkulu hale gelmişse, insanın başkalarıyla ve kendisiyle olan ilişkisi güven yaratmıyorsa, kişinin kuşkularını susturmanın araçlarından biri üne kavuşmaktır. Ünün, Mısır piramitlerinininkiyle ya da Hıristiyanlığın ölümsüzlük inancıyla kıyaslanabilecek bir işlevi vardır: kişinin bireysel yaşamını ve doymakbilmezliğini yaşamın sınırlarından taşıyarak yok edilmezlik düzlemine çıkarır; eğer kişinin adı, çağdaşlarınca biliniyorsa ve eğer kişi bunun yüzyıllarca süreceğini umabilirse, onun yaşamı, başkalarının yargılarındaki bu yansıma sayesinde anlam ve önem kazanmış demektir (Fromm, 2016)." O halde diyebiliriz ki, geleneksel toplum yapılarında insan kendini ana rahminde gibi güvenli hissediyordu.

Geleneksel bağların, cemaat yapılarının çözülmesi insanın kendini güvende hissetmemesinin en büyük nedenlerindedir. Birey, modern dönemde geleneksel bağlarından geçmişte hiç olmadığı kadar arınmıştır. Eskiden kişinin hayatı kesin sınırlarla çizilmiş gibiydi. Kişi belirli bir cemaat içinde dünyaya geliyor ve büyük çoğunlukla bulunduğu cemaatin penceresinden dünyaya bakarak ömrünü tüketiyordu. Bu, onun için dünyayı güvenli bir yer kılıyordu. Cemaat, bir nevi anne karnının ikamesiydi. İnsan ana rahminden çıktığı an ağlamaya başlar. Güvenli, huzurlu, ihtiyaçlarının göbek bağıyla ayağına kadar gelip karşılandığı sıcak bir dünyadan, belirsizliklerle dolu, nispeten soğuk bir dünyaya adımını atar ve atar atmaz da etrafındakiler

hemen sanki ona yeniden anne karnında olduğunu “hatırlatmak” istercesine, sıcak, sevecen davranıp yoğun ilgi gösterirler. Bebek de bir süre sonra şoktan kurtulur ve sakinleşir, böylelikle kaos onun için tekrardan kozmos’a (düzene) evrilmiş olur. Cemaatler de buna benzer şekilde insanlar için birer anne karnı vazifesi görüyordu. Fakat bu aynı zamanda, insanın bir nevi hep bebek kalmasına da neden oluyordu. Yani insan bir türlü göbek bağıını kesip atamıyor ve kendi ayakları üzerinde duramıyordu. Evet insan, bu dünyada aç, barınsız ve yalnız kalmıyordu. Ama bununla beraber, insanı insan yapan asli unsurdan, seçme özgürlüğünden de mahrumdu (Fromm, 2016). Bu husus, belki adil bir cemaat yapısı içerisinde sorun teşkil etmezdi. Fakat kabile liderinin Tanrısal kabul edildiği, feodal beyin efendi olduğu kapalı sistemlerde insanın bir sömürü aracı haline getirilmesi kuvvetle muhtemeldi. Ve zaten böyle de oldu. Çünkü efendilerin hayatta kalabilmeleri, dünyadaki ayrıcalıklı konumlarını devam ettirebilmeleri, sömürülecek insanların varlığına bağlıdır.

İnsanın kendini bir gruba ait hissetme ihtiyacı yadsınamaz. Erich Fromm yalnızlığı ikiye ayırır: Törel ve fiziksel yalnızlık. Fiziksel yalnızlık, isminden de açıkça anlaşılacağı üzere, insanın başka insanlarla temas kurmaması halidir. Ancak insan, fiziksel olarak yalnız olmasa da, yine kendini yalnız hissedebilir. Mesela, kalabalık bir gruba beraber yemektedir. Fakat kendini o grubun konuşmalarına, ilişkilerine yabancı hissetmektedir. İşte burada fiziksel bir yalnızlık söz konusu olmasa bile, törel bir yalnızlık vardır. Dolayısıyla törel yalnızlık, hayata verilen manaya ilişkindir. Kendisiyle aynı dünya görüşünde olan, aynı hedef doğrultusunda yaşayan insanların varlığından haberdar bir münzevi keşiş törel manada yalnız değildir. Ve fiziksel olarak yalnız olsa bile, ruhsal dinginiğe sahip olabilir. Bir dine, bir ulusa ait hissedip bu yolla hayatı anlamlandırmak, törel yalnızlığın telafi çeşitleridir (Fromm, 2016).

Belirli bir dünya görüşünü paylaşan insanların bulunduğu bir gruba kendini ait hissetmek, törel yalnızlığın merhemi olsa da, bunun demokrasi açısından bazı olumsuz yansımaları söz konusudur. Demokrasiyi kabaca, bireylerin nasıl yönetileceği konusunda söz sahibi olmaları olarak tanımlarsak, bireylerin kararlarını şekillendiren etkenlerin, gerçekten demokratik bir ortamın mevcut olup olmadığını belirlediğini söyleyebiliriz. Çünkü bireyin özgürce karar veremediği bir ortamda demokrasiden bahsetmek mümkün değildir. Bireyden her halükârda bir tercih sadır olur. Fakat dışı yansıyan bireyin iradesi, aslında dış faktörlerin güdümünde, demokrasi böyle bir ortamda kelle sayısına indirgenmiş olur.

Törel yalnızlıktan tepkisel kaçınma hali, insanın bireyselleşmesinin önünde bir engeldir. Böyle olduğunda insan, kararlarını aidiyet hissiyle verir. Ve dolayısıyla kararlarında bağımsız değildir. İnsanın dünyaya ahlaken donatılmış halde gelip gelmediğini öğrenmek amacıyla bebekler üzerinde deneyler yapılıyor. Bebeklere kuklalar vasıtasıyla oyunlar sergileniyor. Bu oyunlarda iyilik ve kötülük yapan kuklalar var. Oyun sonunda bebeklere iyi ve kötü roldeki kuklalar gösteriliyor ve bebekler genellikle iyi olana meydediyor. Fakat başka bir deneyde, oyundan önce, bebeklerin önüne iki çeşit kraker konuyor. Ve bebekler bunlardan birini tercih ediyor. Sonrasında iki kuklaya da aynı seçim yaptırılıyor. Kuklalardan biri bebeklerin seçtiği krakeri seçerken, diğer kukla bebeklerin tercih etmediği krakeri seçiyor. Yine sonrasında kuklalarla sergilenen tiyatro oyunu bebeklere izletiliyor. Bebeklerle aynı krakeri seçen kukla kötü rolde oynuyor. Oyunun bitiminde bu defa bebekler çoğunlukla, kötü olsa bile, kendileriyle aynı krakeri tercih eden kuklaya meydediyorlar³. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: Kötü olsa bile, bizden olanı, bizimle aynı dünya görüşünü paylaşanı, akrabamız

3 https://www.youtube.com/watch?v=u_EAZ78lqaU (Çevrimiçi, 23 Nisan 2017)

olanı seçmemiz, bizim zihnimizin bebek kaldığının göstergesidir. Dolayısıyla bizim kendi muhakeme gücümüze inancımız yok. Birey olamamışız. Hayatta kalmak, var olabilmek için, ait hissettiğimiz zümreye göbek bağıyla bağlı durumdayız.

1.2 Cemaat'ten Ulus'a

14. yüzyılda Batı Avrupa'da kentli nüfusunun artmasıyla tarımsal üretimdeki yetersizlikten ötürü büyük bit kıtlık meydana gelmiştir. Ticaretle uğraşan kentli nüfus Doğu Avrupa pazarına açılmış; Doğru Avrupa ise, kendisine başka pazar bulamadığından Batı Avrupa'nın tarımsal ihtiyaçlarına karşılık vermiştir. Yani Batı Avrupa ticaretle zenginleşirken, Doğu'da bunun tersi bir durum söz konusu olmuştur. Bu nedenlerden ötürü, Batı Avrupa'da orta çağın geç dönemlerinde bir sınıfsal dönüşüm yaşanmış ve bu dönüşüm ulus-devlet yapılarının oluşumuna vücut vermiştir. Buna mukabil, Doğu Avrupa'da ise, uluslaşma sürecine ancak 19. yüzyıl içinde girilebilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak, toplumun ulus-devlet çatısı altında örgütlenmesinin kaynağında, ekonomik ilişkiler bulunmaktadır, diyebiliriz. Ticaretle zenginleşen kentli burjuva sınıfı, ekonomide söz sahibi olmasına paralel, yavaş yavaş siyasette de söz söyler hale gelmiştir. Ekonomik çıkarları korumak, güvenli bir ortama sahip olmaktan geçer. İnsanlar kaos hallerinde, ellerindeki parayı pazara sürmezler. Çünkü yaptıkları ticaretten, yatırımlardan bir sonuç alamayacakları endişesini taşırlar. Bu yüzden savaş hallerinde stoklama yoluna gidilir. Güvenli ve istikrarlı bir ortam olduğunda ise, geleceğini görebilen bireyler, bu geleceği inşa etmek uğruna, yatırım yapar, pazara açılırlar. Burjuvanın ihtiyaç duyduğu şey tam da budur: güvenli ve istikrarlı siyasi yönetimler. Bu yüzden Kilise ve İmparatorluğa karşı kendi Krallıklarını desteklemiştir.

Kilise'nin otoritesini kaybetmesinde İncil'in yerel dillere çevrilmesinin etkisi büyüktür. Böylelikle İncil ruhban sınıfının malı olmaktan çıkmıştır. Bu husus, Roma'da Plebler'in Patriciler'e karşı giriştikleri mücadelede hukukun yazılı hale getirilmesine benzer bir aşamadır. Böylelikle hukuk, belirsiz ve ayrıcalıklı sınıfın istediği yönde esnetebildiği bir araç olmaktan çıkmış; herkesin ulaşabileceği ve kendisinden istifade edebileceği bir kaynak haline gelmiştir. Yerel dillere çevrildikten sonra İncil'in söyledikleriyle, deney ve gözlemle edinilen bilgilerin çelişkisi, laikliğe giden süreci başlatmıştır. Evet, laiklik köken itibarıyla, bizim toplumumuzda algılandığı halinden farklılık arz eder. Laik; Yunanca'da "halka ilişkin, halktan" manalarına gelir. Yani, kiliseden ve zilullah-ı fı'l arzeyn (Tanrı'nın yeryüzünde dolaşan gölgesi: imparator) olmayan herkes halktır. Ben buradan şunu çıkarıyorum: Laiklik, iktidarın ve hukukun kaynağının göksel olandan değil de, halktan geldiğini imlemekten evvel, daha ziyade hümanist⁴ bir manaya sahip olmuştur. Çünkü İncil'in "hakikatleriyle", pozitif bilimin işaret ettiği hakikatlerin çelişmesi sonucunda, dünyevi olanla ruhani olan ayırımına gidilmiştir. Kilise artık sadece öteki dünyayla iştigal edecektir⁵.

4 Bizde hümanist dendiğinde "insancıl" manası anlaşılıyor. Hâlbuki bu, yanlıştır. Hümanizm: Bilgiyi gökten yere indiren anlayışın ismidir. Yani referansız insan; kutsal kitaplar veya ilahi kahramanlar değil. Hukukun, kimin yöneteceğinin kaynağı hep insan... Hatta bilginin kaynağı da insandır. İnsan deneyler, gözler, düşünür ve böylece bilgi edinir. Bilgi edinme sürecinde aşkın bir yere başvurmaya ihtiyacı yoktur.

5 Kilise ortaçağda hem dünyevi hem de ruhani alana hükmetme iddiasındaydı. Ve kendisini yanılmaz, gerçeğin yegâne temsilcisi olarak görüyordu. Bu yüzden, yeni bilimsel gelişmelerle, daha önce herhangi bir kilise papazının dünya hakkında söylediği şeylerin çelişmemesi gerekirdi. Eğer ortada bir çelişki mevcut ise, kiliseye göre bu papazı değil, bilim adamını yanlışlardı. Bilim adamını aforoz etmek, idam etmek gerekirdi. İsa'nın vücudu tüm Hristiyanlarda tecessüm etmişti. Başlı kilise, geri kalanı tüm iman edenler... İsa ise Tanrı'nın oğlu ve sözcüsü olarak yanılmazdı. Ve dolayısıyla İsa'nın başını temsil eden kilise de... Bu yanılmazlığa halel gelirse, kilise halk nezdinde meşruyetini yitirebilirdi. İşin içinden eski papazı suçlayarak da çıkamazdı. Çünkü bu sefer de, insanların aklına "acaba kilise İsa'nın başını temsil etmiyor mu" sorusu gelebilirdi. Ve geçmişte bir papaz yanıldıysa, şimdiki papazların yanılmayacağına garantisini kim verebilirdi?

Evet, İncil halkın okuyabileceği hale gelmiştir. Fakat burada çok uzun zamandır kitleler üzerinde otorite kurmuş bir teşkilattan bahsediyoruz. Dolayısıyla bazı başka gelişmelerin de Kilise'nin zayıflamasında etkili olduğu muhakkaktır. Bunlardan en önemlisi de matbaadır. Matbaa, İncil'in yerel dillere çevrilmesini anlamlı kılan unsurdur. Bu sayede, sadece İncil değil, ticaretle zenginleşen sınıfı ve dolayısıyla krallıkların bağımsızlığını destekleyen düşünürlerin düşünceleri de, okuyan, bilinçlenen, hukuki ve siyasi haklar talep eden halk arasında yayılmaya başlamıştır. Hatta bu hususun, uluslaşma sürecine de katkısı büyüktür. Çünkü yine bu sayede, dikey zaman kavramının yanında, yatay zaman kavramı da insanların algısında oluşmaya başlamıştır. Bu kavramları açacak olursak: dikey zaman kavramı basitçe bildiğimiz manada, geçmiş-şimdi ve gelecekle ilgilidir. Yatay zaman kavramı ise, bir toplumun bireylerinin farklı mekânlarda bulunmalarına rağmen, "bir-aradalık" duygusunu hissetmeleridir. Mesela, matbaa vesilesiyle ülkenin her bir yanına dağıtımı yapılabilen bir gazeteyi okuyan birey, kendisini o gazete vasıtasıyla büyük bir topluluğun parçası olarak duyumsar. Gazetede okuduğu bir yazarın düşüncesinden etkilenirken ve bu etki doğrultusunda eyleme geçerken yalnız olmadığını bilir. Sonuçta, kiliseyi zayıflatan süreçlerden ve düşüncelerden, toplumun bütün katmanları haberdar olabilmektedir. Böylelikle din faktörü, giderek toplumu bir arada tutan bir tutkal vazifesi görmekten uzaklaşmaktadır. Dinin çözülmesiyle oluşan boşluk, ulus kavramıyla telafi edilecektir.

Ulus kavramı Fransız Devrimi döneminde, evrensel bir içeriğe sahiptir. Bu manada ulus, feodal yapıya, kilisenin ve imparatorluğun hegemonyasına karşı bir başkaldırıdır. Fransa, kendi devriminde başarılı olduktan sonra, Avrupa'daki devrime karşı diğer güçlerle 1792 yılında bir savaşa girmiştir. İşte bu savaş, "ulus" kavramının içerik değiştirmesinin dönüm noktasını teşkil eder. Fransa, deyim yerindeyse, safları sıklaştırma ihtiyacı duyar. Çünkü dışta onu tehdit eden düşmanların varlığı söz konusudur. Bu yüzden artık ulus, belli özellikleri haiz insanların bulunduğu bir topluluğu imlemeye başlar, tüm insanlığı değil. İşte bu manadaki ulus da Avrupa'dan yola çıkacak ve tüm dünyaya yayılacaktır.

Modern dönemde, eskiden küçük insan gruplarını bir arada tutan geleneksel bağların erimesiyle ulus kavramının ön plana çıkış sürecinden kısaca bahsettik. Artık insanlar belli bir kara parçası üzerinde ulus devlet çatısı altında yaşamaktadırlar. Dolayısıyla geleneksel bağların yerine artık "ulus" insanları bir arada tutan tutkal vazifesi görmektedir (Coşkun, 2009). Fakat megapikselli yüksek fotoğraf makinesi, resmi yansıtabileceği çok sayıda küçük birime sahip olmasıyla ayrıntıları iyi verir. Keza ince uçlu fırça yine ayrıntıları harcamaz. Çok farklı dünya görüşünden, kültürden, etnik kökenden insanların koca bir ulus çatısı altında örgütlenmeleri, insanların resminin düşük çözünürlükteki bir fotoğraf makinesiyle çekilmesine, insanları kaba fırçayla resmetmeye benzer. Ve insanların farklılıkları; homojenleştirme, bir-aradalık, devletin bekası uğruna kaybolur gider.

2. HUKUK DEVLETİ'NDE HAYATTA KALMAK VE YAŞAMAK

2.1 Hayatta Kalmak ve Yaşamak

Şimdiye kadar geleneksel toplum yapısının çözülüp yerine ulusun ikame ediliş sürecini gördük. İşte bu raddeden itibaren anayasal devlet kavramı bizim için önem kazanmaya başlıyor. Çünkü geleneksel toplumlarda, her cemaatin kendi hukuki düzenlemeleri mevcuttu. Dolayısıyla azınlık söz konusu değildi. Cemaat kendi içinde homojen, nicelik açısından ulusa kıyasla oldukça küçük bir yapıdaydı. Ve bu sosyal

yapının kendine has bir hukuki çatısı olduğundan, yaşam tarzıyla yönetsel düzenlemeler arasında bir çatışma söz konusu değildi. Peki, ulus devlet bünyesinde yaşam tarzıyla yönetsel düzenlemeler arasında çatışma neden kaynaklanmaktadır?

Her ne kadar her insanın kendine özgü özellikleri bulsun da, aslında insanların ortak noktaları bu kendine has olan durumlardan çok daha fazladır. İnsan başka dünya görüşünden insanları tanıdıkça, onlarla iletişim kurdukça bu "ortaklığı" daha da iyi kavramaya başlar. Hepimiz, hayatta kalmak ve yaşamak isteriz. Hayatta kalmak bizim hayvani ve bitkisel yönümüze tekabül eder; yaşamak ise, insanî bir eylemdir. Hayatta kalmak için, barınmaya ve karnımızı doyurmaya ihtiyacımız vardır; yaşamak için ise, kendimize has özelliklerimizi diğer insanların nazarına sunmaya.

Bireyin kendisini değerli hissetmesini sağlayacak şeylerden biri, başka bilinçli varlıklar tarafından algılanıp takdir edilmektir. Birey, yeryüzünde yalnız başıyorsa ama bilinçli varlık kategorisine giren bir Tanrı'ya, O'nun tarafından izlendiğine inanıyorsa, Tanrı'nın fırcasından çıkmış kendi bedenine, hayvanlara, doğaya iyi davranıyorsa Yaraticısını memnun ettiğini düşünüp bununla değer bulabilir⁶. Bir diğer bilinçli varlık kategorisine giren varlık: insandır. İnsan, kendini değerli hissetmek için başka insanların onu değerli görmesine muhtaçtır. Bir insan, başka insanlarca ancak potansiyelindeki ayırt edici özellikleri kinetiğe evirebilirse takdir edilip, değerli görülür. Mesela kimse, bir başkasını nefes alabildiği için takdir etmez. Çünkü bu, ayırt edici bir vasıf olmaktan yoksun, her insanın sahip olduğu ortak bir özelliktir. Ama her insanda kendisiyle temayüz edebileceği orijinal bir yetenek var mıdır? Yani insanın kendini değerli hissetmesini, potansiyelindeki kendisine has özelliği kinetiğe evirip başkalarının nazarına sunmasına bağlamak ne kadar gerçekçi olur? Kaç insanda onu benzerlerinden ayıracak nitelikte yetenekler bulunmaktadır ki? Ya da insanın kendine has olanı sergilemesi demek; illa bir sanat eseri meydana getirmesi, bir fikir ortaya koyması, bir icatta bulunması mı demektir? Bunları yapabilmekten mahrum olanlar, yani insanların büyük çoğunluğu, başkalarınca yeteri kadar takdir edilmediklerinden kendilerini değersiz hissetmekte ve yine grup narsisizmine⁷ mi meyletmektedirler? Schopenhauer son iki soruma "olumlu" cevap veriyor: "Hiçbir makam, mevki, soy sop farkı yoktur ki, kafalarını sadece bellerinin hizmetinde kullanan, bir başka ifadeyle onu iradelerinin emellerinin bir hizmetkarı olarak gören milyonlarca insan ile 'Hayır! Kafa bunun için kullanılmayacak kadar değerlidir, o sadece kendisinin hizmetinde kullanılmalıdır, bu dünyanın harikulade ve çok çeşitli manzaralarını hoşnutluk içinde izleme ve düşünmeye ve sonra da onu bir birey olarak kişiliğime yanıt olabilecek şekilde, ister sanat ister edebiyat olarak, bir biçim içerisinde

6 Bu cümlemi gerçek manada anlamak yerine, insanın, diğer insanlarla pek bir bağı olmasa da Tanrı'ya inanması ve O'nun buyruklarına göre yaşaması kendisini değerli hissetmesine sebep olabilir, şeklinde anlayınız.

7 Ev-iş arası mekik dokuyan; taksit, kira, çocuk masrafları ile boğuşan; insana özgü yaratıcılığı iş-güç, vakitsizlikten körelmiş; kendini değerli hissetmesi için pek bir sebebi bulunmayan; davranışlarına yön verecek ilkelere yoksun parçalanmış kişiliği ile aidiyetsizlik hissini kitlenin bünyesinde kendini eriterek telafi eden bay-bayan hiç kimse, kendini değerli hissettirecek unsurlardan mahrum ise, kendi biricikliğini feda edip çok değerli (!) bir gruba katılmakla o grubun değerinden kendine pay çıkarır. Fromm, bu durumu "grup narsisizmi" olarak adlandırır. Grup narsisizminde, grubun üyeleri kendileri hakkındaki değersiz düşünce ve hisleri, ikon haline getirdikleri bir lider, ulus, cemaat, mezhep, parti, futbol takımı... vasıtasıyla telafi etme yolunu seçerler. Orta zekali, ekstra yetenekleri bulunmayan, zeka ve yeteneği bir ömürlük hayatı süresince zorunlu ihtiyaçlarını gidermeye anca kâfi gelen birinin kendini çok zeki, çok yetenekli, çok başarılı görmesi onu trajikomik bir hale sokacakken, mensubu olduğu ulusu, cemaati mükemmel olarak nitelendirmesi, kendisine karşı çıkılması bir yana, o ulusun, cemaatin diğer üyelerince desteklenir; bu konuda kendini yalnız hissetmez (Fromm, Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, s. 80-81). "Ben," dediğinde saçma olacak bir şey, "biz," dediğinde makul hale gelir. Evet, herhalde dünya savaşlarında tek tek her milletin kamuoyu yoklansa, halkın çoğunluğu savaşta kendi ulusunu haklı görür; sadece kendi topraklarını ve canlarını korumak, nefsi müdafaa için savaşmak zorunda kaldıklarını söylerler. Fakat birçok ülkenin birbirleriyle savaştığı bir ortamda elbette hepsinin birden haklı olması pek gerçekçi değildir (Fromm, Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, s. 82).

yeniden üretmeye çalışmalıdır' diyecek cesarete sahip çok az ve ender bulunur kimseleri, birbirinden ayıran derin uçurum kadar büyük olsun. Bunlar dünyanın gerçek soyluları, hakiki asilzadeleridir. Diğerleri köleler ve ırgatlardır – glebae adscripti⁸ (Schopenhauer, 2016). Demek ki Schopenhauer'e göre, verili dünyayı izleyerek ve üzerinde düşünerek yazıyla ya da resimle kendilerine has bir şekilde yeniden üretmeyenler köleler ve ırgatlardır. Schopenhauer kafalarını, "iradelerinin emellerinin bir hizmetkarı" olarak kullananları küçümsüyor. Bununla neyi kastetmiş olabileceği üzerinde bir miktar durmak istiyorum: Schopenhauer'in terminolojisinde İrade; var olmak, hayatını sürdürmek ister. Bunu bütün canlı varlıklarda müşahade ederiz: hayatta kalma güdüsü. Dolayısıyla bu, insana özgü bir durum değildir. Fakat mesela, hayatta kalmamayı seçmek insani bir eylemdir⁹. Schopenhauer'in aklın iradenin emellerinin hizmetinde kullanılmasıyla kastettiği aslında, aklın kullanılmamasıdır. İnsan; düşünen, akleden bir hayvan ise fakat karnını doyurup barınıp hayatta kalıp çoğalmaktan başka bir şey yapmıyorsa, o halde bir hayvandan pek bir farkının olduğu söylenemez. Bunlar; bilinen, bin yıllardır tartışılan mevzular. Fakat sorun şu: Bizi insan, bizi bize has kılacak etkinlik nedir? Ve bu, neden önemlidir? Hayvan gibi yiyip içip çoğalıp bu dünyadan çekip gitsek, bunun ne zararı olur ki? Üstelik hayvan, insanın aksine doğayı tahrip de etmiyor. Hayvan soykırımında bulunmuyor, tecavüz etmiyor, cinayet işlemiyor... Ondaki yıkıcılık sadece zorunlu ihtiyaçları ölçüsündedir: korunma ve avlanma. O halde biz de hayvanları örnek alalım ve onlar gibi olalım! Böylelikle dünya daha huzurlu bir yer haline gelir! Fakat işte sorun, tam da burada yatmaktadır. İnsan, hayvan gibi yaşayıp ama hayvan olamadığı için kendi türünü katletmekte, dünyayı tahrip etmektedir. Hayvan gibi yaşamaktan kastım: İnsanın bilincinde olmadığı güdülerinin güdümüyle hayatını sürdürmesidir. Çünkü hayvan kendi güdülerinin bilincinde değildir. O, içgüdülerinin doğrutusunda bilinçsizce harekete eder. İnsanın bilinçsizliği ise hayvanların doğal "yıkıcılığının" ötesinde bir yıkıcılığa sebep olur. Çünkü mesela hayvan şimdi'de karnını doyurup hayatta kalma derindeyken, insan şimdinin ötesinde geleceği de kavrayabilen bir varlık olduğundan, geleceğe ilişkin kaygılarını da hesaba katarak hareket eder (Fromm, 2016). Bir yandan o, bir gün öleceğinin bilgisine de sahiptir fakat diğer yandan, istek ve arzuları bu dünyanın ötesine taşar. Hatta iktisat biliminin ortaya çıkış nedeni de bu gerçektir: İnsanın arzuları sınırsız fakat dünyanın kaynakları sınırlı. İnsan, şimdi'deki hayatta kalma güdüsünü meçhul geleceğe, dolayısıyla sonsuzluğa teşmil eder; mümkün olmadığını bilmekle beraber hep hayatta kalmak ister ve sonsuzluğu arzulaması fakat aynı zamanda ölümlü bir varlık olduğunun bilincinde olmasının meydana getirdiği gerilimi birtakım yollarla yatıştırmaya çalışır: 1. Mülk edinir. 2. Şöhret olmayı arzular. 3. Sonsuz mutlu bir hayata erişeceği inancıyla dindar olur.

Mülkiyet (barınma ve karnını doyurma), insanın hayvan gibi hayatta kalabilmesini sağlar. Fakat insan, hayatta kalmanın ötesinde yaşayan bir canlıdır aynı zamanda. Bu yüzden insanın çalışmasının meyvesi, sadece barınıp karnını doyurup çoğalması olmamalıdır. Onu insan kılacak insanî eylemlerde bulunabileceği imkânı ona verecek maddi güce ve vakte sahip olmalıdır. Bundan dolayı devlete, meşru mülkiyet hakkına dokunmama görevinden başka, vatandaşlarına insan gibi yaşayabilecekleri asgari koşulları sağlama noktasında aktif görevler de düşmemektedir. İnsan, çoğu zaman, kendi haline bırakıldığında özgür olan bir canlı değildir, başkalarının yardımıyla özgürleşir. Dolayısıyla onu özgür kılacak imkanların kendisine sunulduğu bir toplum ancak adil bir toplum olabilir (Fromm, 2016). Örneğin; bir insanı yirmi yıl ev kredisi

8 Toprağa bağımlı köleler.

9 Bu tespiti yaptığım için lütfen bunu bir norm haline getirip "İnsan olmak için intihar etmeliyiz," sonucuna varmayınız. Aksi halde sonunuz kötü (ölü) olur.

taksiti ödemeye mahkûm etmek, yirmi yıl özgürlükten mahrum etmektir. Ki ev (barınma) en temel ihtiyaçlardan biridir. Senelerce ev kirası ödeyen bir aile, senelerce oturdukları evin bir kapısının tokmağına bile sahip olamaz. Hatta böyle bir aile, bütün bir ömrünü kirada geçirmiş ve bir evin değerinden fazla miktarda kira da ödemiş olabilir.

Yirmi yıl taksitli ev kredisi yükü altına girmek insanı özgürlüğünden nasıl mahrum edebilir? 1. Mesela böyle biri, çalıştığı yerde bir haksızlığa uğradığında ya da şahit olduğunda borçları yüzünden sesini çıkaramayabilir. Çünkü çektiği ev kredisi, faiz yüzünden, evin gerçek fiyatının üstündedir. Bu yüzden haksızlığa başkaldırdığı için işinden çıkarılsa, krediyle aldığı evi satsa da, evin satışından gelen miktar kredi borcunun tamamını karşılamaz. Bu sefer hem işsiz hem borçlu olur. Yani önceki haline (bu hal: borcu var ama en azından bir işi de var) nispeten zararda olur. 2. Böyle biri, memur veya işçi ise, siyasi iktidara muhalifliği ile bilinen bir sendikaya üye olamayabilir. 3. Böyle biri, başkalarına yaranarak yükselme peşinde olan birisi kendisini üstlerine şikâyet eder endişesiyle, sosyal medyada görüşlerini paylaşmaktan çekinebilir. 4. Böyle biri, büyük bir borç altında olduğundan, ekonomide çalkantılar olmasın diye, istikrar uğruna, aslında uygulamalarından memnun olmadığı mevcut iktidar partisine oy vermeye devam edebilir. 5. Böyle biri; iş yerinde haksızlığa başkaldıramayan; kendi dünya görüşüne uygun bir sendikaya, bir sivil toplum kuruluşuna üye olamayan; görüşlerini açığa vuramayan; istediği partiye oy veremeyen ve yirmi yılın sonunda kalan on-yirmi yıllık ömrünü (o da kesin değil) ev sahibi bir insan (!) olarak tamamlar.

Buradan şunu anlıyoruz: İnsan bireyselliğini, özgürlüğünü gayet bilincinde olarak, kendince makul sebeplerle de yitirebilir. Her ne kadar yitirdikleriyle kazandıklarını kıyasladığımızda sonuç kendisi açısından pek makul gözükmesede, bize “Henüz temel ihtiyaçlarımı tam manasıyla halledemedim; siyasetle, demokrasiyle, özgürlükle, sanatla, felsefeyle, insanî eylemle, haksızlıkla uğraşacak halim yok benim. Bu işler bana lüks...” cevabını verecek birine akılsız da diyemeyiz. Yani burada, insanî eylemde bulunup özgünlüğünü sergileyip başkalarının aynasına “yakışıklı, güzel” yansıyamadığından kendisini değersiz hissetmesinden kaynaklı grup narsizmine savrulan birinden ziyade, temel ihtiyaçlarını gidermek derdiyle özgürlüğünden vazgeçen biriyle karşı karşıyayız. Dolayısıyla özgürlük, katıksız liberallerin anladığı manada, devletin müdahalesi gerekmeksizin kendiliğinden olan bir şey değildir. Marks’ın dediği gibi, insanın özgürleşmesi gerekir. İnsan, zaten özgür olmak, insan olmak için başka insanlara, topluluk halinde yaşamaya muhtaçtır. Bir insan doğayla baş başa kaldığında belki anca hayatta kalabilir ama yaşayamaz, yani insana özgü eylemde bulunamaz. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, insanî eylem bilinçli muhatap gerektirir. Fakat bu da yeterli değildir. “Hayatta kalma temeli” sağlam olmayan birinin insanî eylemde bulunması, yaşaması çoğu zaman mümkün olmaz. Dehalar, sanatçılar, yani ekstra yeteneklerle donatılmış nadir insanlar belki hayatta kalma mücadelesi verirken de yaratıcı olabilirler, hatta bu mücadele onların yaratıcılıklarını tetikleyebilir. Ancak büyük çoğunluğu teşkil eden ortalama insanların, temel ihtiyaçlarını sağlam bir temele oturtmaksızın insana özgü eylemde bulunup kendilerini insan gibi hissetmeleri pek mümkün değildir¹⁰. Eğer insan; fizyolojik ve biyolojik ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmesine rağmen hâlâ kendi biricikliğini sergilemeyip, aklını kullanmayıp, iradesinin sorumluluğunu üstlenmeyip, özgürlükten kaçıp yetkelere boyun eğiyorsa, kendi

10 Marx’a göre insanın duyuları, kaba ve hayvansı olmaları halinde sınırlı bir önem taşır. Örneğin açlıktan kıvranan birisi için yemeğin insanî bir biçimi yoktur, yalnızca soyut bir yemek kavramı vardır. Onun amacı, yalnızca ve nasıl olursa olsun, mideyi doldurmaktır. Böyle bir gıda alma faaliyeti ile hayvanların beslenme faaliyeti arasında bence pek bir fark yoktur. Nitekim sorunlar içinde kıvranan bir insan için dünyanın en güzel piyesi bile bir anlam ifade etmeyecektir (Fromm, Marx’ın İnsan Anlayışı, s. 57)

benliğini hiçe sayıp kitlenin bünyesinde eritiyorsa, o zaman Schopenhauer'in sözlerine katılıp, böylelerine "köleler ve ırgatlar" diyebiliriz¹¹.

2.2 Anayasal Devlet

2.2.1 Tanım

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisininin 16. maddesinde "Hakların güven altına alınmadığı, kuvvetler ayrılığının belirlenmediği bir toplumda anayasa yoktur," denmektedir (Turhan, Anayasal Devlet, s. 7). Anayasal devlet, sınırlı hükümet ya da sınırlı devlet olarak tanımlanabilir. Buna göre anayasal devlette, devlet bazı hak ve özgürlüklere dokunamayacaktır¹². Ayrıca anayasal devletin anayasasında devlet organlarının birbirleriyle olan ilişkisi de düzenlenmektedir ki, böylelikle kuvvetler ayrılığı gerçekleşsin ve iktidar tek bir organda temerküz etmesin; diğer organlar hükümetin gücünü dengeleyerek hareket alanını kısıtlasın ve dolayısıyla da çoğunluk ilkesi gereği iş başına gelen hükümetin tahakküm ihtimalinden azınlık korunmuş olsun (Turhan, Anayasal Devlet, s. 9). Özbudun'un ifadesiyle: "Demokrasinin özü çoğunluk yönetimi olduğu halde, anayasalcılığın amacı, çoğunluk iktidarını sınırlandırmaktır (Özbudun, 2017, s. 3)."

Yukarıda bahsettiğimiz tarihsel süreç ile birlikte düşündüğümüzde, ulus devlet yapısının içerisinde anayasalcılık akımının doğmasının makul sebeplerini anlayabiliriz. Çünkü artık merkezî ulus devlet içinde, cemaatler özerk hukuki statülerini kaybetmişlerdir. Yasama organı tektir ve yasama faaliyeti bütün ülke topraklarında geçerli olacak şekilde icra edilmektedir; keza ulus devletin mahkemeleri de tek tiptir, yani meclisin yaptığı yasalarla bağımlıdır. Artık cemaatlerin kendine has mahkemeleri yoktur, uyuşmazlıkların çözümü cemaatin kendi içinde hallettiği bir faaliyet değil, ulus devletin organları vasıtasıyla resmiyete kavuşturduğu bir süreçtir. Dolayısıyla burada farklı kültürden, etnik kökenden, dinden insanların ulus devlet yapısı içinde tek bir hukuk sistemine bağlı olarak yaşamak zorunda olduklarını görüyoruz. Elbette bu kadar farklı özellikleri haiz insan topluluklarını tek bir hukuk çatısı altında toplamak mümkün değildir. Bunu, katı bir ulusçuluk anlayışının hakim olduğu dönemlerde insanlık acı bir şekilde tecrübe etmiştir. Eğer hukuku, bir yönden, insanların hak ve özgürlüklerini, yaşam tarzlarını güvence altına alan bir kurum olarak tanımlarsak, bir ulus devlette azınlıkta kalanların yasama organında çoğunluğu oluşturmadıkça ya da meclisteki diğer grupları ikna etmedikçe, kendilerine has özelliklerinin üzerine hukuki bir çatı çatmaları mümkün olmaz. Bir başka ifadeyle, yasama organında bir tasarı ya da teklifin yasallaşmasını sonuçta koltuk sayısı belirlediğine göre, azınlıkta kalanlar çoğu zaman kendi yaşam tarzlarını güvenceye alan kanunları meclisten geçirmekte zorluk çekebilir. Dolayısıyla burada yasama faaliyeti azınlıkların haklarını ve özgürlüklerini korumak açısından yetersiz kalmaktadır. İşte bu nedenle, ulus devlette çoğunluğa karşı azları korumak, devletin iktidarını sınırlandırmak için, yasama organını kendisine aykırı şekilde kanun yapamayacağı bir anayasa ile bağlama gereği duyulmuştur.

11 Özgürlüğü olumlu özgürlük olarak ele almak özgürlüğün değerini azaltmaktadır. Ancak şu da belirtilmelidir ki birçok insan için olumsuz özgürlük çok fazla anlamı olan bir özgürlük değildir. Ama Hayek'in belirttiği gibi, "özgürlük bütün iyi şeyler veya kötülüklerin yokluğu anlamına gelmez". Özgür olmamıza rağmen perişan bir durumda olabiliriz. Özgür olmak yazarların belirttiği gibi, bazen aç kalma özgürlüğü, korkunç hatalar yapma veya büyük tehlikelerle de karşılaşma da demek olabilir. Bu nedenle özgürlük her zaman diğer iyi şeylerden daha fazla arzulanmayabilir (Turhan, Anayasal Devlet, s. 74)."

12 "Negatif anayasalcılık, devlet iktidarını mümkün olduğunca sınırlandırmak ve bireyin hürriyet alanını mümkün olduğunca geniş tutmak anlamında, klasik liberal teoriye yaklaşmaktadır. Pozitif anayasalcılık ise, insan onuruna saygı ilkesinin, devlete, vatandaşlarına daha iyi ve adil bir hayat sağlama konusunda yardımcı olma yükümlülüğü yüklediği inancındadır (Özbudun, Anayasalcılık ve Demokrasi, s. 6-7)."

2.2.2 Anayasal Devlet Azınlığı Korur mu?

Austin'e göre anayasa, tam manasıyla bir hukuk değildir. Austin'in hukuk tasnifi şöyledir:

1. Tanrı kanunları
2. İnsan kanunları
 - a. Pozitif kanunlar
 - b. Sözde kanunlar
 - i. Benzetme yoluyla kanunlar
 - ii. Mecazi kanunlar¹³

Austin, bunlardan Tanrı kanunlarını ve pozitif kanunları gerçek anlamıyla hukuk sayar. Çünkü Austin'in hukuk tanımı şudur: Egemenin, yaptırımla desteklenmiş buyruğu. Tanrı kanunlarını ele aldığımızda, egemen vardır: Tanrı. Tanrı'nın emirleri ve yasakları da vardır: Buyruk. Ve son olarak yaptırım da söz konusudur: Cehennem. Dolayısıyla Austin'in hukuk tanımına göre Tanrı kanunları gerçek anlamıyla hukuktur fakat hukukun konusu değil teolojinin konusudur. Bu yüzden sadece pozitif kanunlar hukuk biliminin konusu olabilir. Çünkü pozitif kanunlar mutlak ve bölünmez bir egemen tarafından çıkarılan ve yaptırımı olan kanunlardır. Örneğin: meclisin yaptığı ceza hukukuna ilişkin kanunlar.

Sözde kanunlardan benzetme yoluyla kanunlar, yine insan yapımı kurallardan oluşur fakat bunlar, Austin hukuk tanımında geçen kilit kavramlardan yoksundurlar. Yani egemen ve/veya yaptırımdan... Mesela uluslararası hukuku ele aldığımızda, yaptırımın olmadığını görürüz. Ayrıca devletler ayrı ayrı, bağımsız birer egemendirler. Dolayısıyla uluslararası hukukta kuralları buyuran üst bir egemenden bahsedemeyiz. Aynı şekilde anayasa hukuku da Austin'e göre egemenin bölünmezliği ilkesiyle çelişik olduğundan tam manasıyla hukuk sayılamaz. Ona göre, egemen kendini sınırlayamaz (Wacks, 2013). İşte bizim konumuzu ilgilendiren kısım, Austin'in anayasa hukukuna ilişkin görüşleridir.

Ben, Austin'in anayasaya ilişkin düşüncelerinin zaman zaman gerçeklikle uyum içerisinde olduğu kanısındayım. Mesela ülkemizde her ne kadar bir anayasa var ise de bu, egemeni sınırlayacak bir güçte değildir. Örneğin anayasamızda değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez maddeler mevcuttur. Her ne kadar bunu düzenleyen madde, kendisini bu "değiştirilemezliğe" katmamış olsa da burada lafzi yorumda bulunmak, düzenlemenin ruhuna aykırılık teşkil eder, demagoji olur. Fakat egemenliği kayıtsız-şartsız "elinde bulunduran" milletin namına karar veren anayasa mahkemesi siyasi konjonktüre göre kendini ayarlayıp, lafzi yorumda bulunabilir.¹⁴ Ve halk oylaması neticesinde de istenen sonuç elde edilebilir. Bugün de örneğin, idamın getirilip getirilmemesi konusunda halk oylaması yapılabileceği söyleniyor. Evet, sonuçta egemen sınırlanamıyor. Ve böylelikle azınlık çoğunluğa karşı anayasa ile korunamıyor.

2.2.2.1 Disiplinli Parti

Anayasaların varlığını işlevsiz kılan etmenlerden biri disiplinli, örgütlenmiş, kütle siyasi partilerin varlığıdır. Böyle bir ortamda seçmen, tek tek seçip meclise göndereceği adaylara oy vermektense, partiye ve

¹³ Mecazi kanunlar insan yapımı değil, insanların adlandırdığı doğada var bulunan kanunlardır. Örneğin: Yerçekimi kanunu.

¹⁴ Burada değiştirilemez maddelerin, değiştirilmemesi gerektiğini savunmuyorum. Sadece anayasanın egemeni sınırlamayacağına dair bir örnek vermek istedim.

hatta çoğu kez parti liderine göre tercihte bulunmaktadır. Seçimlerden çoğunluğun desteğini alarak çıkan parti, aynı zamanda meclisteki koltuk sayısının çoğunluğuna da sahip olmaktadır. Parlamenter sistemlerde hükümetin meclisten kaynaklandığını da düşündüğümüzde, yasama gücünü büyük ölçüde elinde bulunduran parti, bununla beraber, yürütme gücünü de elinde bulundurur. Dolayısıyla burada anayasal devletin en önemli ilkelerinden biri olan kuvvetler ayrılığı fiilen zedelenir. Çünkü yasaları yapanla uygulayan güç aynı elde toplanmış olur (Turhan, 1997; Özbudun, 2017). Her ne kadar anayasa değişikliği olağan kanun değişikliğine nispeten nitelikli çoğunluğu gerektiriyorsa da, parlamentoda halk oylamasına götürülebilecek bir çoğunluğu elde eden partiler anayasa değişikliğine gidebilmektedirler. Böylelikle tüm toplumu ilgilendiren, temel hak ve hürriyetlere ilişkin önemli maddeleri haiz bir metin, çoğunluk tarafından değiştirilebilmekte ve bu nedenle anayasa, bizzat kendisiyle, yani azınlıkları çoğunluğun tahakkümüne karşı koruma işleviyle çelişir hale gelmektedir.

2.2.2.2 Anayasa Maddelerinin Genelliği

Anayasanın azınlığı korumada yetersiz kalmasının bir diğer sebebi anayasa maddelerinin yorumla esnetilebilme özelliği taşıması, genel olması, yani kazuistik yöntemin anayasa yapımına uygun olmamasıdır. Mehmet Turhan'ın ifadesiyle: "Hiç kuşkusuz anayasaların aşırı düzenleyici bir yöntemle hazırlanmaları kısa süre içinde sosyal gelişmenin gerisinde kalma tehlikesi yaratır. Kazuistik bir yöntemle hazırlanan bir anayasanın yorumlanıp çağa uydurabilmesi de güçtür. Değişen gereksinimler sık sık anayasa değişikliğini gerekli kılabilir ve anayasanın katılığı nedeniyle de bu her zaman mümkün olmayabilir. Bu ise toplumda çeşitli sıkıntılar doğuracaktır. Böylece aşırı düzenleyici bir anayasa istikrarlı bir siyasal düzen yaratacağım derken, bunun tam tersine anayasa tartışmalarının sürekli siyasal gündemde bulunduğu daha istikrarsız bir siyasal ortama yol açacaktır" (Turhan, 1997, s. 19).

Bir kavram genel olduğu ölçüde içine farklı unsurları katabilme kapasitesini haiz olur. Bir kavramın manasını daraltıp onu spesifik hale getirdikçe içeriği çeşitliliğinden gitgide yitirir. Ulus devlet çatısı altındaki farklı etnik, dini, kültürel özellikleri barındıran insanları kucaklayabilecek bir anayasa yapılacak ise, bu anayasa temel, genel ilkeleri barındırmalıdır. Yine bir kavram mana itibarıyla daraldıkça yoruma kapalı, esnek oldukça ise yoruma açık hale gelir. Dolayısıyla anayasalarda yer alan ilkeler çeşitliliği kucaklayan ama yoruma açık ilkelerdir. Bundan dolayı da her zaman azınlığı çoğunluğa karşı koruyamaz. Çünkü anayasa mahkemesinin üyeleri de neticede etten-kemikten birer insandırlar. Ve maalesef anayasa maddelerini yorumlarken siyasi konjonktürden etkilenirler. Mesela ülkemizde bir dönemde, anayasa maddesinden laiklik ilkesi gerekçe gösterilerek başörtülü öğrencilerin üniversite okuma hakları ellerinden alınmıştır. Bugün de benzeri haksızlıklara karşı dünya görüşünden vatandaşlar maruz kalmaktadır.

Anayasa metinlerinin manasının yorum yoluyla genişletilebilmesi özelliğinden dolayı aynı zamanda mecliste yapılan kanunların anayasaya aykırılığı da aşılabilmektedir. Belli bir dönemde anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilen bir kanun, başka bir dönemde anayasa aykırı bulunmayabilir. Böylelikle hukuk devleti, kanun devletine gerilemiş olur. Serap Yazıcı bu ayrımın önemine şu cümlelerle dikkat çekmektedir: "Hukuk devleti sadece hukuka uygun davranmaya yükümlü olan, hukuk kurallarıyla sınırlanan, böylece devlet iktidarının hangi sınırlar çerçevesinde kullanılacağı konusunda bireyler açısından belirliliğin garanti edildiği bir sistem değildir. Bu tür bir sistem, hukuk devleti kavramıyla değil, ancak kanun devleti kavramıyla

tanımlanabilir. Kanun devleti ise, devletin sadece biçimsel olarak hukuk kurallarıyla sınırlı davranacağını garanti edildiği bir sitemdir. Nitekim otoriter ve totaliter düzenlerin dayandığı anlayış kanun devleti anlayışıdır. Bu sistemler bakımından, hukuk kuralları devlet karşısında bireyin güvenliğinin korunmasının aracı olmayıp tam aksine sistemin yöneldiği ideolojik hedeflere ulaşmasının amacıdır” (Yazıcı, 2009, s. 294).

2.3 ÇÖZÜM ÖNERİSİ: YEREL OLMAYAN FEDERALİZM VE AZINLIK VETOSU

İnsanların heterojenliği kağıt üstünde korunamaz. Kağıt üzerinde tanınan hakların koruma mekanizmalarıyla, kurumlarla ete-kemiğe bürünmesi gerekir. Farklı kültürden, düşünceden, inançtan, hayat tarzından insanları tek tip hukuk çatısı altında toplamak mümkün değildir. Anayasalar bir başlarına, azınlığın haklarını korumaktan mahrumdurlar. Farklı ideolojiden insanlar, seçim yoluyla oy kullanarak siyasi sürece katılıyorsa da, hukuki süreçte yer aldıkları, hatta meclise gönderdikleri temsilcilerinin dahi hukuki açıdan muhalefet edebildikleri söylenemez. Mecliste kafa çokluğuna sahip iktidar partisinin kanun teklifleri ve tasarıları kanunlaşır sadece. Dolayısıyla parlamentoda yer alan muhalif partilerin muhalefeti, siyasi muhalefete indirgenmiş olur. Temsil ettikleri vatandaşların haklarını koruma noktasında hukuken etkili değillerdir.

Her insan, derinlerine inildikçe, bambaşka bir alemdir. Fakat bu alemlerin, dışarıya yansımaları yine kabaca olur. Yani her ne kadar, her birerlerimiz biricik isek de, insan olmak, sosyal bir varlık olmak, ortak gereksinimlere ihtiyaç duymak açısından birizdir. Mesela, ülkemizin insan profiline baktığımda ben, birkaç kaba grup görüyorum: 1. Milletçi-muhafazakar 2. Seküler 3. Kürt-seküler 4. Kürt-dindar. 5. Gayrimüslim. Bu gruplar belki birkaç tane daha eklenerek arttırılabilir. Fakat sonuçta bir grup, bir başka grubun kuracağı hukuk sistemi içerisinde de yaşamını sürdürebilir. Mesela Alevi vatandaşlarımızı göz önünde bulundurduğumuzda, seküler yaşam tarzına daha yakın olduklarını söyleyebiliriz. Yani kendi inançlarını yaşamalarına imkan sağlayan seküler bir hukuk sisteminde Aleviler rahatlıkla var olabilirler. Fakat örneğin belki, milliyetçi-muhafazakar bir grup içerisinde aynı imkanı bulamayabilirler. Mesela, Kürt vatandaşlarının kendi anadillerinde eğitim yapabilmelerine imkan tanıyacak seküler bir Kürt hukuk sisteminde dindar Kürtler de pekâlâ inançlarını özgürce yaşayabilirler. Ama işte tüm bu farklı grupları tek bir hukuk sistemi altında toplamak, huzurlu, güvenli ve özgür bir yaşam için yetersiz kalmaktadır. Her insan grubundaki ufak-tefek farkları dikkate alarak da, her biri için ayrı bir hukuk sistemi oluşturmak imkansızdır. Çünkü böyle olursa, hukuk sistemini aktif hale getirecek yargıda karmaşa çıkar. Bu yüzden beraberce yaşaması mümkün olan gruplar aynı hukuk çatısı altında bir araya gelebilirler.

Federalizm, bu imkânı bize sağlıyor. Ancak klasik manada anladığımız federalizm, sınırları yere bağlı olduğundan, özellikle bugünün dünyasında farklı dünya görüşünden insan gruplarının çatışmasının çözümü noktasında yetersiz kalabilir. Küreselleşmeyle, ekonomik ilişkilerin girift hale gelmesiyle, ulaşım araçlarındaki teknolojinin giderek ilerlemesi ve bu sayede şehirler-ülkeler arası uzaklığın seyrelemesiyle mekâna bağlılık, sınırlar içinde bulunmak artık önemini yitirmiştir. Mesela ülkemizdeki çatışmanın çözümü açısından federalizmi önerdiğimizde, İstanbul’u hangi gruba vereceğiz? Sekülerlere ya da milliyetçi-muhafazakarlara mı? Bunun için halkoylamasına mı gideceğiz? %51 ile kazanan, İstanbul’u almış mı olacak? Ve %49 İstanbul’dan tahliye edilip, bundan sonra seküler hukuk sistemi bulunan İzmir’de mi yaşamaya devam edecek? Neden kafa çokluğuna sahip milliyetçi-muhafazakârlar İstanbul’da bulunmanın

nimetlerinden faydalanabilecekken, Kürtler güneydoğuda federe devlet kurmak zorunda kalacaklar? İşte, yere zapt edilmiş federal devlet anlayışı, bu türden sorulara cevap verememektedir.

Bu anlayışa alternatif olarak, korporatif federalizm görüşü bulunmaktadır.¹⁵ Korporatif federalizm, sosyolojik federalizm ya da kültürel federalizm adları altında da ifade edilebilir. Burada yerel olmayan bir federalizm vardır. Yani aynı şehirde yaşayan insanlar birkaç farklı hukuk sistemine mensup olabilirler. Ve kendilerine o ait oldukları hukuk sistemi uygulanır. Bu sistemin nasıl uygulanacağı konusunda ayrıntılı açıklama, bu makalenin kapsamı içerisinde ele alınamaz. Fakat en önemli husus, farklı hukuk sistemlerinin mahkemelerinin nasıl işleyeceği noktasında düşümlenir. Anayasa mahkemesi böyle bir sistemde, tıpkı yerel federalizmde olduğu gibi yetki uyuşmazlığı çözümünde önemli bir rol oynar. Yine ülkenin en üst normu, federal devletin anayasası olur. Bu anayasa, bütün ideolojik unsurlardan münezzeh bir anayasadır. Sadece en temel hakları korur: Yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, çalışma hakkı vb. Değiştirilmesi hem meclis açısından hem halk açısından nitelikli çoğunluğu gerektirir. Mesela halk oylamasında %70 aranır. (Bugün %51'in onayı ile %100'ü ilgilendiren değişikliğin yapılabildiğini görünce bir önceki cümlenin değeri daha iyi anlaşılır.) Her hukuk sisteminin ayrıca kendi anayasası vardır. Bu özellikler bakımından yerel federalizmle korporatif federalizm örtüşür.

Ergun Özbudun da bölünmüş toplumlardaki anayasalardan bahsettiği kısımda Grup Özerkliği başlığı altında bu konuyu irdelemiştir. Buna göre; eğer etnik, dinsel, kültürel azınlıklar belli bir coğrafyada yoğunlaşmışlarsa, o bölgelerde özerklik federalizm ya da bölgesel yönetim ile kolayca sağlanabilir. Fakat "azınlıkların belli coğrafi bölgelerde toplanmış olmadıkları durumlarda kullanılacak bir yöntem de, bu gruplara özellikle dinsel, dilisel ve eğitim konularını kapsayan ve Lijphart'ın yerel-olmayan federalizm adını verdiği geniş ölçüde kültürel özerklik sağlamaktır. Bunun örneklerine Belçika ve Hollanda'da rastlanmaktadır. Belçika'da 1970 anayasa değişiklikleri ile Fransızca ve Hollandaca konuşanlar için iki ayrı kültür konseyi oluşturulmuştur. Bu konseyler, kendi dil gruplarını ilgilendiren konularda kanun yapma yetkisini haizdirler. Hollanda'da ise dini cemaatlerin kendi okullarını kurma hakları vardır ve devlet, bütün bu okullara eşit mali destek sağlar... Nihayet, bazı bölünmüş toplumlarda farklı etnik veya dinsel gruplara, kamu yönetiminde, yargıda, polis teşkilatında ve orduda kotalar tanınması yönünde düzenlemelere de rastlanmaktadır" (Özbudun, 2017, s. 101).

Azınlıkların kendi haklarını koruması noktasında getirilen bir diğer düzenleme de azınlık vetosudur. Azınlık vetosunun kabul edildiği anayasalarda, azınlıklar kendileri ile ilgili yapılan düzenlemelerde, bu düzenleme

15 "Acaba, yerel olmayan bir federalizm, yani yetkilerin toplumlar, cemaatler veya etnik gruplar arasında paylaştırıldığı bir federalizm olabilir mi? İşte bu tür federalizme, yani yerel olmayan federalizme "korporatif federalizm" adı verilmektedir. Korporatif Federalizmin temelinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğundaki milliyetler sorununu çözmek için Otto Bauer ve Karl Renner'in ileri sürdükleri öneriler yatar. Bu yazarların temel görüşü, her bireyin hangi milliyete mensup olmak istediğini bildirebilmesi ve böylece bu milliyetlerin, yerel nitelik taşımayan, özerk kültürel topluluklar haline gelebilmesidir. Bauer ve Renner'in önerilerinin ilk pratik uygulaması 1925'te Estonya'da görülmüştür. Korporatif federalizmin başka bir örneği 1960 Kıbrıs Anayasasıdır. O zamanlar Rum çoğunluğu ile Türk azınlığı çok karışmış oldukları için normal bir yerel federalizmin kurulması mümkün değildi. Bunun yerine din, eğitim, kültür ve ahvali şahsiyeye ilişkin konularda münhasır yasama yetkisine sahip ayrı ayrı seçilmiş iki cemaat meclisi yoluyla iki etnik kesime büyük ölçüde özerklik tanınmıştır. Bu cemaat meclislerinin yetkileri yerel düzeyde değildi. Bu meclisler, Adanın neresinde yaşarsa yaşasın, kendi üyeleri için yasal düzenleme yapma yetkisine sahipti. Kıbrıs'taki korporatif federalizm işlememiş ve Kıbrıs 1974'te iki ayrı bölgeye fiilen ayrılmıştır. 1970'li yıllardan itibaren derin bir kriz içine giren Lübnan'daki sistem de korporatif federalizme büyük ölçüde benzemektedir. Korporatif federalizmin başarıyla uygulanmış bir örneği yoktur. Kısaca yerel düzeyde olmayan bir federalizmin mümkün olmadığını söyleyebiliriz (Gözler, Devletin Genel Teorisi, s. 178-180)." Bir şeyin uygulanmıyor olması, onun mümkün olmadığı manasına gelmez. Bu yüzden Gözler'in bu yargısına katılmıyorum. Eminim ki, ortaçağda da insanlara egemenin (krallın-feodal beyin) şahsından bağımsız, kurumsal, kurallara bağlı bir egemenlik anlayışı imkansız geliyordu.

nitelikli çoğunlukla yapılmış olsa dahi, veto hakkına sahiptir. Yani ilgili azınlık grubun rızası olmaksızın, onlarla ilgili meselelerde çoğunluk asla yasal ya da anayasal bir değişiklik yapamaz (Özbudun, 2017). Böyle bir yöntemin öngörülmesi dahi klasik manadaki anayasası olan devletin yeterince anayasal devlet olmadığını göstergesidir.

3. SONUÇ

Anayasal devlet, bir ihtiyaçtan doğmuştur. Çünkü geçmişteki küçük ölçekli dışı kapalı geleneksel toplum yapıları büyük ölçüde ekonomik yapıda meydana gelen değişimlerle yavaş yavaş çözülmeye uğramış ve yerini merkezi, güçlü krallıklar almıştır. Geleneksel yapıdan nemalanan kiliseye karşı verilen mücadelede de din, toplumu bir arada tutan bir tutkal vazifesini gitgide kaybetmiş ve artık iktidarlar kaynağını ilahi olandan değil bizzat halktan almaya başlamışlardır. Halk ise, belli bir zamanda belli bir ülkede bulunan insanları ifade eder. Fakat devlet artık meşruiyetini tanrısal-kraldan almadığına göre, kral öldüğünde yeni kralın, devletin devamlılığının meşruiyeti nedir? İşte burada da somut halktan öte, geçmiş-şimdi ve gelecekteki halkları kapsayan ulus kavramı ön plana çıkacaktır. Bir arada bulunmamızın sebebi, atalarımızın toplumsal sözleşmeyle kurduğu egemenliğin bir üyesi olmamızdır. Ve bu egemenlik halihazırda egemenin fiziksel varlığından bağımsız ve sürekli ve kayıtsız şartsız millete/ulusa aittir.

Ulus devlet farklı etnik, kültürel, dinsel özellikleri haiz insan gruplarını bir arada aynı hukuki çatı altında yaşatma konusunda yetersiz kalmıştır. Tarihi tecrübeler bunu gözler önüne sermektedir: soykırımlar, tehcir, hâlâ süregelen azınlık sorunları vs. Bu sorunları aşmak için, yani ulus devlet içerisinde çoğunluğun azınlığın lehine olacak şekilde dizginlenmesi için, gücünü milletten alan iktidarın sınırlandırılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Bu da, anayasalar ve devlet organlarının faaliyetinin anayasalara uygun olup olmadığını denetleyen anayasa mahkemeleri vasıtasıyla yerine getirilmeye çalışılmıştır. Fakat tek başına anayasalar da devleti sınırlandırmak, azınlığı çoğunluğa karşı korumak açısından yetersiz kalmıştır. Bu yüzden ulus devletler gitgide adem-i merkezileşmekte, azınlığın sorunlarını bölgesel özerklik tanıyarak çözme yoluna başvurmaktadır. Ancak yaşadığımız post-modern dönemde belirli bir dünya görüşünün, belirli bir kültürün bir yere bağlı olarak varlığını sürdürmesi söz konusu değildir. Kültürler, dinler, etnik kökenler; ulaşım araçları vasıtasıyla zaman ve mekan kavramlarının önemsizleşmesiyle, artık iç içe geçmiş haldedir. Dolayısıyla belli bir kültüre belli bir bölgeyi tahsis etmek suretiyle çeşitlilik korunamaz. Bu nedenle klasik federalizm anlayışından farklı olarak yerel olmayan federalizm ve azınlık vetosu ile farklı kültürden, dinden, dilden, etnik kökenden insanların aynı yönetim çatısı altında daha huzurlu ve güvenli yaşayabilecekleri bu makalede savunulmuştur.

4. KAYNAKÇA

Akal, C. B. (2004). Varolma Direnci ve Özerklik, Ankara, Dost Kitabevi.

Coşkun, V. (2009). Ulus Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu, Ankara, Liberte Yayınları.

Fromm, E. (2016). Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları, çev. Aydın Arıtan İstanbul, Say Yayınları.

Fromm, E. (2016). İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri, çev. Şükrü Alpagut, Say Yayınları.

Fromm, E. (2016). Marks'ın İnsan Anlayışı, Çev. Kaan Öktem, İstanbul, Say Yayınları.

Fromm, E. (2016). Özgürlükten Kaçış, Çev. Şemsa Yeğin, İstanbul, Say Yayınları.

Fromm, E. (2016) Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum, çev. Necla Aral, İstanbul, Say Yayınları.

Giddens, A. (2000). Sosyoloji, Çev. Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ankara, Ayraç Yayınevi.

Gözler, K. (2015). Devletin Genel Teorisi, Bursa, Ekin Yayıncılık.

Güngör, E. (2000) Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, Ötüken Neşriyat.

Özbudun, E. (2017). Anayasalcılık ve Demokrasi, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Schopenhauer, A. (2016). Seçkinlik ve Sıradanlık Üzerine, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, Say Yayınları.

Turhan, M. (1997). Anayasal Devlet, İstanbul, Gündoğan Yayınları.

Yazıcı, S. (2009). Demokratikleşme Sürecinde Türkiye, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Wacks, R. (2013). Hukuk Felsefesine Kısa Bir Giriş, Çev. Engin Arıkan, İstanbul, Tekin Yayınevi.

https://www.youtube.com/watch?v=u_EAZ78lqaU

